

DE GOUDEN KOETS, EEN SPROOKJESRIJTUIG

Op 7 september 1898 aanvaardde de jonge koningin Wilhelmina als huldeblijk van Amsterdam een bijzondere staatsiekoets, de Gouden Koets. Deze "sprookjeskoets" was werkelijkheid geworden door het initiatief van de Oranje Vriendenkring.

Het bouwen van de koets werd mogelijk gemaakt door de offervaardigheid van de Amsterdammers, die hun vorstin ter gelegenheid van haar inhuldiging een blijk van hun grote aanhankelijkheid wilden schenken.

Een Spijker-produkt

Amsterdam was van oudsher bekend om het vervaardigen van schitterende koetsen. Niet alleen de stadhoudelijke familie, de Staten-Generaal en leden van de Amsterdamse vroedschap, maar ook buitenlandse vorsten lieten er hun karossen bouwen.

Zo werden in Amsterdam koetsen gemaakt voor de grote keurvorst van Brandenburg en voor koningin Elisabeth I van Engeland. De firma Spijker, later ook bekend om zijn automobielen, kreeg de niet geringe opdracht de Gouden Koets te bouwen.

De koets moest zó gemaakt worden, dat de koningin haar volk en het volk zijn koningin goed kon zien. Ook moest de koets zo hoog worden dat zij er rechtop in kon staan.

Bij hun ontwerp gingen de gebroeders Spijker uit van het staatsierijtuig, zoals dat in de negentiende eeuw veel voorkwam. Wel werden de laatste snufjes op het gebied van de rijtuigbouw toegepast. Zo kreeg de Gouden Koets massief rubberen wielbanden en elektrische verlichting.

De naam van de Gouden Koets is misleidend. Het rijtuig is namelijk vervaardigd van teakhout uit Java. Dit hout is deels beschilderd, deels verguld met bladgoud. Aan dit bladgoud heeft de koets zijn naam te danken.

Net als het teakhout kwamen ook de andere materialen, die bij het vervaardigen van de koets werden gebruikt, uit de delen van het toenmalige Koninkrijk der Nederlanden. In de koets is vlas verwerkt uit Zeeland, leer uit Brabant en ivoor uit Sumatra.

De versiering

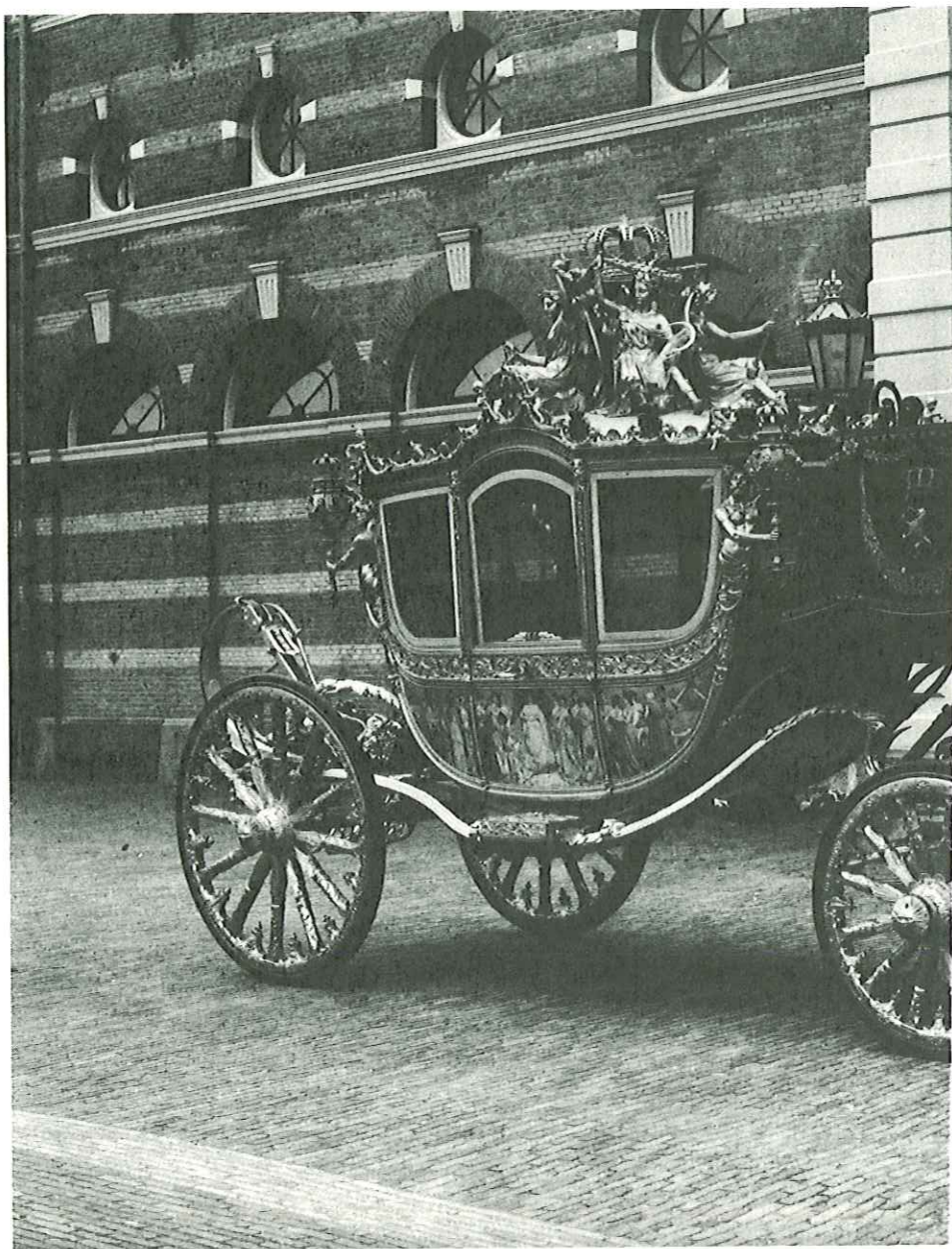
Aan N. van de Waay, hoogleraar aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten werd het schilderwerk opgedragen. Van den Bossche en Crevels ontwierpen de beeldgroepen. De koets moest zeer veel vertellen en uitbeelden. Een groot aantal planten, dieren, emblemen en symbolen uit oudheid

en legendes werden gebruikt om symbolisch en allegorisch weer te geven wat het Nederlandse volk zijn koningin aan goede wensen en zegebeden mee wilde geven. Toch moest de koets een eenheid worden, uitgevoerd in Hollandse Renaissance stijl, de stijl van de Gouden Eeuw. Ieder onderdeel moest passen bij de rest en toch een eigen boodschap overbrengen.

Op de naven van de wielen staan geschilderde zonnen die het "mild schijnend koningsschap" uitbeelden. De spaken "schieten" als stralen naar de velgen, die het

firmament voorstellen. In dit firmament zijn de tekens van de dierenriem te zien. De scharnieren en deursloten van de koets zijn versierd met hond- en uilemblemen, symbolen voor trouw en waakzaamheid. Op de treden zijn waterlelies geschilderd, een symbool van voorzichtigheid. De zwemvogels die de bok schragen stellen de snelheid voor.

Verder zijn er de voorstellingen, die de vier panelen van het rijtuig sieren: op de voorzijde, die de toekomst symboliseert, staat rechts een voorstelling van "Het onderwijs

aan het volk" en links van "Het recht, hen uit het volk beschermende, die hulp behoeven: een gekwetste arbeider, een blinde grijsaard, een weduwe en wezen". De hoop op verbetering van de toen niet al te beste sociale voorzieningen is duidelijk aanwezig. Onder deze voorstelling is in een basreliëf de "Levensverzekering" weergegeven.

Amsterdamse trots

De twee zijkanten van de koets stellen voor "De hulde van Nederland" aan de rechterzijde, en aan de andere kant de "Hulde der Koloniën". De achterzijde van de koets verbeeldt de historie. Zij toont een achtergrond van Amsterdam, het Paleis op de Dam en de Nieuwe Kerk. In de verte is scheepvaart op het IJ en de Amstel zichtbaar. Op de voorgrond vereeuwigd de "Muze der Historie" de volkshulde bij de

inhuldiging van koningin Wilhelmina in het "Boek van de Tijd".

Op het dak van de koets is een beeldengroep te zien die de welvaart voorstelt. De vier sectoren van de economie schragen de kroon, de scepter en het rijkszwaard, die bovenop een kussen liggen. De handel wordt gesymboliseerd door een staf en een leeuw. De arbeid – met hamer – draagt een salamander als symbool van het vuur. De landbouw wordt verdeeld door een korenschoof en een sikkkel, de veeteelt door een schaap. De symbolen van de scheepvaart zijn de sextant en de dolfin. Om de vier hoeken van de bovenrand staan kinderfiguurtjes, die de koninklijke wapens met lauweren omkransen. Cherubijntjes vlechten boven de portieren zegekransen om de koninklijke initialen. De kroonlijst vertoont de wapens van de elf provincies. Als trotse schenker van de koets liet Amsterdam de wapens van de provincie Noord-Holland en de stad iets groter uitvoeren dan die van de andere provincies.

De lijst wordt op de hoeken ondersteund door vier legendarische figuren. In hun handen dragen zij lantaarns. Deze lantaarns, met bovenop de koninklijke kroon, werden zó ontworpen, dat ze ook gebruikt konden worden voor elektrische verlichting, iets dat aan het einde van de vorige eeuw nog een uitzondering was.

Onder de ramen van de koets loopt een fries, waarin in reliëf zijn gesymboliseerd: godsdienst, leger, recht, kunst, wetenschap en arbeid.

Verder is de Gouden Koets versierd met hoorns van overvloed, narren met in hun handen ivoren handvatten, leliën en rozen, symbolen voor de trouw en een cartouche met het jaartal 1898.

De binnenzijde

De binnenbekleding van de koets is geheel met de hand geborduurd. Vijftien miljoen steekjes waren nodig voor een ivoorkleurig fond met oranjebloesem en cherubijntjes. Het plafond is in vakken verdeeld, om zoveel mogelijk vrouwen de gelegenheid te geven aan de koets mee te werken. De vakken worden afgesloten met vergulde bogen, die zich in het midden samenvoegen en de in lauweren gevatte initialen van koningin Wilhelmina vormen. Deze initialen worden symbolisch beschenen door een matgouden zon. De zijwanden zijn geborduurd met de wapens van de provincies, het rijkswapen en het vroegere en huidige wapen van de stad Amsterdam. Het tapijt op de vloer is versierd met tulpen, narcissen en hyacinthen om het met Nederlandse bloemen bestrooide levenspad van de koningin uit te drukken. Ondanks de grote hoeveelheid figuren, dieren, bloe-

men en kleuren, geeft de koets geen "rommelige" indruk. Door de zo strak mogelijk gehouden lijnen, het egale gouden fond, de tere kleuren en de lichte beschildering heeft de koets een grote harmonie gekregen.

Gebruik op Prinsjesdag

Pas ter gelegenheid van het huwelijk van koningin Wilhelmina en prins Hendrik op 7 februari 1901 werd de koets van stal gehaald. In 1903 werd de Gouden Koets voor de eerste maal gebruikt om koningin en prins op Prinsjesdag naar het Binnenhof te rijden. Een vaste gewoonte werd hiermee ingeluid, al is de koets lang niet ieder jaar op Prinsjesdag gebruikt. Bevreemd als men was de koets te beschadigen, werd aanvankelijk bij slecht weer de zogenaamde Glazen Koets gebruikt in plaats van de Gouden Koets.

Ook in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog werd de Gouden Koets niet bij de opening van de Staten-Generaal ingezet. Koningin Wilhelmina verkoos in deze jaren van soberheid en schaarste een auto. Koningin Juliana herstelde na haar inhuldiging in 1948 de traditie om in de Gouden Koets naar het Binnenhof te rijden. Deze traditie werd nadien nog éénmaal onderbroken en wel in 1974. Naar aanleiding van de gijzeling in de Franse ambassade – vlakbij het Binnenhof in Den Haag – werd het toen passender gevonden auto's te gebruiken.

Op vorstelijke hoogtijdagen

Behalve op Prinsjesdag, is de Gouden Koets ook een aantal malen bij andere gelegenheden gebruikt, zoals bij het huwelijk van koningin Wilhelmina en prins Hendrik in 1901. In 1937 werd de koets gebruikt bij het huwelijk van prinses Juliana en prins Bernhard, in 1966 bij het huwelijk van prinses Beatrix en prins Claus, bij welke gelegenheid de Gouden Koets weer eens in Amsterdam te zien was.

Bij doopplechtigheden koos de koninklijke familie ook enkele malen voor de Gouden Koets. Prinses Juliana, prinses Beatrix en prins Willem-Alexander werden in deze koets naar de kerk gereden voor hun doop. Ook werd de Gouden Koets gebruikt door koningin Emma bij de herdenking van haar 50-jarig staatsburgerschap. Koningin Wilhelmina reed in de koets door Amsterdam ter gelegenheid van haar zilveren regeringsjubileum. Hetzelfde deed koningin Juliana, na haar inhuldiging in 1948.

